

PORTRETI ŽIVIH
LJUDSKIH RIZNICA

Radmila Ilić - BABA RADA

Radmila Ilić - baba Rada, 2021. (foto: Marija Vitas)

STIHOMI IZ RUKAVA

AUTOR: IVANA LJUBINKOVIĆ

Maleni tim magazina *Etnoumlje* se početkom jula 2021. godine otisnuo na put u Vranje i Svrljig. Odatle se u Beograd vratio sa tri intervjua. O dvema *živim ljudskim riznicama* – deda Nedi i Cobiju – pisali smo u prethodnom (34) broju magazina, a sada je pred nama treća *riznica* – baba Rada iz svrljiškog kraja, peвица, pesnik i šaljivdžija iz naroda...

*Svrljižanke pastirice mlade,
One pasu ovce po planinske livade.
Planina je najveća visina,
Al' je tamo najlepša tišina.*

Nekoliko stvari padne na pamet kada se pomene Svrljig. Svrljiški sabor, svrljiške gajde, čuveni svrljiški *belmuž* – pastirsko jelo od mladog sira i brašna koje samo iskusni majstori umeju da naprave da valja. U jednodnevnoj poseti ovoj šarmantnoj varoši, gde ti za maternji jezik često treba prevodilac, uspeli smo da probamo belmuž. Međutim, premalo je bilo vremena da se iskuse i druge lepote ovog okruga – od impresivne Svrljiške klisure sa nestvarnim vidikovcem preko železničkog mosta koji je projektovao Milutin Milanković (prizor poput nekog iz filmova o Indijani Džounsiju) do čuvene Samar pećine u kojoj je, sad već davne 1969. godine, speleolog Milutin Veljković proveo rekordna 464 dana. Razlog više da se još neki put uputimo ka ovom kraju.

Nas u Svrljig vodi potraga za tradicionalnom muzikom i za ljudima koji i dalje čuvaju autentični zvuk svog kraja.

Pored susreta sa najstarijim i jednim od najpoznatijih gajdara, deda Nedom, o kom smo ranije pisali, u selu Đurinač, nadomak Svrljiga, ugovoren nam je susret i sa Radmilom Ilić, od milja zvanom baba Rada.

Baba Rada je 1938. godište (19. novembar), što znači da je u trenutku snimanja imala nepune 83 godine. Poreklom je iz sela Crnoljevica, a u Svrljigu živi šezdeset godina. Ima dva sina, ćerku i puno unuka. I dalje važi za izuzetnu *pevicu* i, kako sama kaže, nema gde nije išla da peva i gde je nisu zvali. Od pre par godina to se promenilo usled problema sa srcem, a jedan od poslednjih nastupa bio je u školi u Pirotu, kada je pevala u narodnoj nošnji (i sama je bila majstor za vez), a profesori u školi ostali zadivljeni količinom pesama koje zna.

Međutim, baba Rada okleva sa pevanjem jer, kako kaže, „mnoge su bile pesme”, ali osim tek nekoliko, ne može da ih se seti. Ipak, dok sedimo u bašti naših domaćina, pominje *Oj, ubava devojko*, kao planinsku pesmu, odnosno izvornu (znale su je njena „nana i baba”). Počinje da je peva, a izvik „i” na kraju svakog stiha čini da naslutimo kako ova pesma odjekuje svežim vazduhom kada se peva na planini, punim glasom.

*Oj, ubava, ubava devojko
Ej, ova gora razgovora nema.
Ej, prođe Pavle te ju razgovara.
Ej, ogranj gori među dve planine.
Ej, momče spava među dve devojke.
Ej, među Jane i među Ljiljane.
Ej, Jane ljubi, a Ljiljane neće.*

Kasnije će reći da se ista pesma nekad pevala i na svadbama, slavama i sedenjkama. Osim ovog primera pevanja „na glas”, gde prvi pevač „ide pravo”, a drugi „zanosi”, otpevaće nam još dve „novije” pesme, dosta poznate i obe nastale iz pera harmonikaša i kompozitora narodnih pesama Miodraga Todorovića – Krnjevca. U pitanju su *Promiče momče kroz selo* i *S’ one strane potoka*. Potonju je izvela uz instrumentalnu pratnju Filipa Savića – našeg mladog, ali širom Srbije poznatog gajdara, i pomenutog deda Nede, kog je tom prilikom i upoznala. Dok je sa Filipom još jednom pokazala kako se peva *Oj, ubava devojko* u dva glasa, deda Neda je izmamio prisutnima osmeh poručivši joj, šeretski, da peva nešto svadbeno.

Sitna, sa snažnim rukama koje svedoče o napornom radu, belom kosom koja viri ispod crne marame i bistrim plavim očima na vremešnom, ali i dalje lepom licu, baba Rada je magnet za razgovor i šalu. Jedan od njenih najvećih darova su pesme koje sama smišlja, koje su, kao i ona, pune života. U tom pogledu je prava riznica stihova. A dok ih recituje, oči joj se smeju.

„Pevanje, smejanje, rad, rad – to me održava. Volim da si radim i sve mi je dobro. A kad zatreba – pišem”, rekla je u nekom trenutku.

Za nove pesme, ove koje sama smišlja, kaže da nisu *izvorne*, nego *narodne*. Zapisuje ih u blokče, ali pred njom je samo jedan papirić, kao podsetnik, sa nekoliko naznačenih prvih stihova. Inače sve recituje, sve zna napamet. Dok je slušam, shvatam da je stihovima inspirisanim svojim životom stvorila svojevrstne portrete svrljiških žitelja i poput slikara naive, ovekovečila kadrove iz seoskog života u ovom predelu Srbije.

Posebno je značajan dijalekt kojim govori – imajući u vidu da je selo Crnoljevica istočno od Svrljiga, možemo pretpostaviti da je u pitanju dijalekt koji je još lingvista Nedeljko Bogdanović okarakterisao kao timočko-lužnički (naspram zapadnog, svrljiško-zaplanjskog). Nemoguće je zapisane reči oživeti i osetiti njihov pravi zvuk, ali budući da je na puno mesta citirana doslovce, može se donekle zamisliti način na koji baba Rada i njeni „zemljaci” govore

ŠKOLSKI DANI

*Kad učitelj uđe, potpuna tišina
To se zove školska disciplina.
Dok nastava traje, ko hoće da shvati,
Taj mora da uči i pažljivo prati.*

Iako nema jasna sećanja o tome kako je pesma ušla u njen život, baba Rada kaže da je njen tata mnogo voleo da peva. Nana, odnosno majka, išla je „na susrete” (*Susreti sela*), gde se pevalo, a pamti i takmičenja na *Pastirištu* –

mestu gde su se ranije sakupljali svrljiški ovčari i pastiri. Kako će mi kasnije objasniti Lazar Savić, mladi gajdar iz ovog kraja, tu je šezdesetih godina održavan Svrljiški sabor, potom vašari, a sad je poznati sportsko-rekreativni centar gde se održava čuvena *Belmužijada*.

Prva Radina sećanja na pevanje vezuju se za školu...

„Prvi razred, Nova godina, i mi đaci svi ispevamo koji šta zna. Ali ne mogu da se setim koju sam pesmu pevala. Četri godine sam išla u školu. Jedan je, stric mi se pada, tri meseci je odležao zatvor za mene.”

Kako?, pitam je.

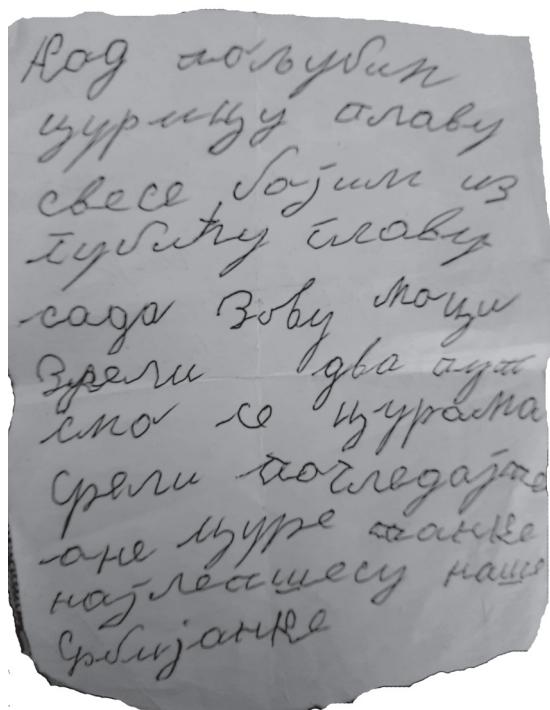
„Na Novu godinu, kad su me zvali pop i predsednik. Gore smo ja i tata orali sas krave. I dođoše da prvo pitaju tatu je l’ mogu za Novu godinu da otpevam, jer drugih, kaže, nema.

– Ako, kaže, Ali nemoj da mi se na ćerku smeju!

– O, koj se smeje, on će odgovori.

Kad bilo na Novu godinu, nana spremila – majka mi – spremila pitu, tata gibanicu, meso, to se tako ranije nosilo u školu. I đaci, roditelji – puna sala. I ja na binu. Harmonikaš svira, ovu pesmu ja uzmem, pa makedonsku otpevam:

*Imala majka devet sinova
i deseto mlado da ženi.
Pozvaše sestru na svadba,
Dođi mi sestro na radost.
Ne mogu more, žito ne žeto,
Svekrva, more, kučka prokleta,
Svekar je, more, jagnje đurđevče,
Deveri, more, zli kurjaci.
Jetrve, more, zmiije kamenite,
Ne mogu ti brate dođem,
Momčeto, more, jagnje mladenče,
Ne mogu ti brate doći,
Jer provodim tužne noći.*

Kaže stricu posle jedan naš Crnojevac: *Bre, Krsto, alal vera ono Ratkovo devojče.*

– Što?

– *Kako peva!* Ono makedonska, oni ne znaju. *Kakav glas ima!*

– *Pa, kaže, Što, neka peva! Treba ni jedan prosjak u selo!*

I prođe nedelja, i zovu i mene, ja ne smem da idem u opštinu. Oni zvali i tužiše ga, svi su pričali kako je on rekal. I tri meseci zatvor za taj reč. Ali je posle stric bio navododžija – udado se za ovde jednog”, završava baba Rada s osmehom na licu ovu neverovatnu priču, naročito iz današnje perspektive.

Kao mala je, kaže, bila mnogo sramežljiva, ali se nije plašila strogog učitelja.

„Kad bije decu sa onaj prutek, a ja pružim ruke i men da udari.

– *Pa što da te bijem, tebe?*

– *Pa oču, ne samo njih, i mene!*

Sine, to je tako bilo”, priča mi. Kada ga je godinama kasnije srela, rekao joj je: *Džokane* („to je nadimak, odakle sam ja”, objašnjava mi), *opasna si bila u školi.*

Sredinom prošlog veka, deca na selu nisu znala za odmor.

„Leti nemaš vremena, sve trčiš za roditelja – ajde za seno, ajde za drva, ajde ovo, ajde ono. Ranije od roditelja ne smeš, bre... Kad uzme, smakne kaiš od kuk...” Smeje se baba Rada opisujući naporan život na selu od malena, al nastavlja rečima: „Nije mi ništa škodilo. Nema loše u svako čoše”.

Zimska slika je bila ipak malo drugačija: „Kad padne sneg, sednem na sanke i stavim decu, dečicu na komšije.

I sad pamte: *Baba Rado, kad uzmeš čilim pa staviš na sneg, pa mi sednemo pa ni voziš*”, prepričava nasmejano.

KUDE MRDA

Posebno značajan običaj u seoskom životu bile su *sedenjke* – kada se skupljaju drva na raskrsnici, loži se, a žene predu noću. Ipak, baba Rada najživlje pamti druženje i pesmu – mladić koji je „nosio otvorenu košulju s dugmići” i razgovarao sa njom bio je inspiracija za sledeće stihove (prva dva se odnose na nju):

Poznaj se koje slatko ljube,

One nose navlake na zube.

Poznaj se koji dobro ljubi,

Oni nose raskopčane grudi.

Je l' on reagovao na to?, pitam.

„O, pa milo im bilo svi”, odgovara i nastavlja priču na potpuno neočekivan način.

„Sve to smo ispevali na *sedenjke*. Smejanje, pričanje... Ali, kad sam se, sine, obukla, pa skinula zubi – nemam ja zubi, ovo sve namešteni. I ja se obučem u iscepano, pantalone uzmem iscepane, cipele velike, dedine. I raščešljam kosu, skinem zubi, napravim brkovi od šporet crni... Kad sam se *počepila* (iskreveljila), pa kad sam *ulegla* (ušla u kuću) – pobegoše svi. I moj brat Radivoj, dve godine mladi od mene. Reko: *Radivoj, bre, pa što begaš, znaš da sam ja i neću te!*

– *Dado bre, mnogo si strašna!*

A gore, do druge kuće – *sedenjka*. I ja uzmem, pa na šljivu zakačim onaj *drež* što sam se obukla. Dođe gore, oni svi sede. *Au, more, neka, bre dole, kude mrda* – kažu. Odoše u slamu – nema. Ajd na gore – *Evi ga, reče, na šljivu mrda*. A ono mi *dreje*. Kad priđoše, jedan se uplaši, pa pobeže. A žene znaju, jer sam rekla da se ne uplaše. Muški nisu znali.”

Na pitanje kako joj je palo na pamet da na taj način zbija šalu i plaši svoje komšije, odgovara kratko: *Pa takoj si mi to radela.*

Koliko ste imali godina?, pitam.

„Još sam bila u selu gore, nisam se udala.”

Od običaja iz mladosti pamti skupljanje travki uoči Đurđevdana i pravljenje venca sutradan, kada su devojke pevale. Za Vrbicu, priseća se baba Rada, odseku se crvene vrbice – ne bele, naglašava. A deci se želi da su žilavi kao vrba i zdravi kao dren (u radu etnomuzikološkinje Marije Dumnić pronalazi se podatak da se tada pevala pesma *Drenak cveta u goru zelenu*).

Pitam je kojih se još povoda za okupljanje mladih seća i kakvi su nekada bili odnosi između momaka i devojaka, na šta mi odgovara da je – za razliku od danas – njih nekada bilo mnogo stid, a da su se mladi „sastavljali” za igranke, za slave, Novu godinu... Dodaje da je sad sve drugačije jer se sve dešava noću.

„Mi gore slavimo Sveti Arandel, Panađur, Uskrs. I ja otidem kod crkvu kod školu na igranku. I tata dođe za mene, uvati me za ruku. Ostadoše omladina – moji

drugovi da igraju, on me odvede, ne smem više da sedim. To ne mogu da zaboravim nikad! Igram u najveće, on me vuče za ruku da idem, da ne ostavljam ukor."

Koliko je tad bilo sati, otprilike?

„Sunce još malo grejalo, na priveče. Igranka kod crkvu, ono muzika svira... Šta da mu radiš."

Kada je reč o igrama karakterističnim za ovaj kraj, pominje nezaobilaznu *Rumenku*. Ali, nije svako umeo nju da igra...

„Ti čuješ kako svira, ali poneki (*igrač*) i pogreši. Ovaj igra napred, ovaj pozadinu tera nazad... Samo slušaj, nema da gledaš onoga kako igra. *Rumenku* ne zna svako."

Dok joj muž nije bio neki naročit igrač, ona je znala sve – i *Laskavac* i *Čačak* i *Žikino kolo*.

„Kad smo počeli *Rumenku*, a jedan doš'o kod mene:

– *Igraj, snaške, igraj!*

– *Je l' mogu da igram?* (pita muža), a on kaže:

– *Ajde.*

Mnogo su voleli kad ja igram."

SKUPOCENE PESME

*Majko mila, kad si me rodila,
ti si mene s pesmom zapojila.*

Što više priča odmiče, to je jasnije da su u baba Radinom životu za smeh i radost najzaslužniji porodica i prijatelji, a da stihovi koje „izbacuje iz rukava” nastaju iz značajnih životnih situacija i njene interakcije sa dragim ljudima. Jednu posebnu pesmu je, tako, ispevala svom bratu kada mu se udavala kćer u Beogradu:

*Ništa lepše, najmilije nema,
kad se sestra za kod brata sprema!
Od Svrlijiga, pa do Beograda,
evo stiže Ranče, tvoja sestra Rada.*

„Tu se rasplakal”, kaže baba Rada. Brata je rasplakala, a prijatelja harmonikaša oduševila: „da ispišemo tvoje pesme? Tvoje pesme mnogo skupe, kako li ih onako znaš?”

Takmičila se na *Susretima sela* i pre i nakon udaje, a posebno joj je slatka bila pobeda u Plužini. „Kad pobedimo u Plužinu, Crnoljevci, i zovu me men da sednem pred šofera, i voditelj Aca kaže: *Pevačice, dođi ovamo, drž mikrofon, ajde pevaj*. I ja počnem:

*Aj šoferu dodaj gas, dodaj gas,
Plužičani jure nas, jure nas.*

I to ne samu tu, do Svrlijig sam ispevala godža (*mnogo*).” Drugom prilikom vozilo se ka Ribarskoj banji, a ona je kao i obično bila zadužena za pesmu tokom puta.

*Od Svrlijiga pa do Ribarske banje,
Zlatko vozi, ja pravim pevanje.
Aoj, Zlatko, ti mladi vozače,
kad god kreneš tvoja Bilja plače.*

„To mu bilo mnogo milo, uvek me pita za tu pesmu”, dodaje.

Na pitanje da li bi mogla da izdvoji neku pesmu kao jednu od omiljenih, recituje:

Fotografija sa „Pastirskog sabora” u Svrlijigu 1963. godine (izvor: dnevni list „Politika” iz 1963. godine)

*Kad sam bila mala, majku sam slušala,
Jer me majka lepo vaspitala.
Ćeri mila, vodu mi donesi,
nosim brašno, treba se zamesi.
Hoću, majko, lepo me naredi,
Ću te slušam, ali sve nam vredi.
Majko mila, kad si me rodila,
ti si mene s pesmom zapojila.*

„To sve ja izmišljujem. Stara pesma je: *Zvono zvoni, daleko se čuje, žena mužu strogo naređuje* – to je odavna. Ali, ova vojnička pesma – to sam si izmislila nekako, kad mi je sin bil u armiju. Pa tako, de jedno, de drugo, i ja samo sastavim.”

*Vojnik sam mlad, čuvam armiju,
Neka moji u slobodi mirno spavaju.
Na granica cele noći ja stojim,
Nikome se na svetu ne bojim.
Samo čekam smenu, kad će doći ta,
I da odem do kreveta, da odmorim ja.
A sa straže kada dođem,
Pošta mi došla.
Trebalo da se pismo pročitao.
U pismu mi majka pisuje:
Kad ćeš mili sine iz armije?
Da dovedeš tvojoj majci odmenu?
A ja majke sada pišem, nek svi znaju,
Kad odslužim armiju,*

Dovešću joj snaju.

*Pa i tati tada pišem, neka svi znaju,
Doći ću ti, majko, kada grožđe zri,
Tada će se, hvala Bogu, sastavimo svi.
Eto, tada će se majko vojska o(d)služiti.
Majko mila, tata nek se spremi,
Ako misli sina da oženi.*

Za razliku od ovog srećnog razrešenja zbog povratka sina iz vojske, recitovaće i pesmu koja govori o majci koja traži grob nastradalog sina tokom Drugog svetskog rata. Ovaj motiv se neretko javljao u pesmama Narodnooslobodilačke borbe, pa se mogu jasno uočiti promene koje je naša autorka unela:

*Sve odavde pa do Niša
Krv se lije kao kiša.
Krv se lije kao voda,
Traži majka sina svoga.
Majka sina nije našla,
Dok u varoš nije zašla.
Kad u varoš majka zašla,
Ona jedan grobić našla.
Našla je ga, na grob klekla
I ovako grobu rekla:
E, grobnico, čija li ji,
Da li moga sina nisi?
Grobak je se otvorio,
Sinak majci govorio:
Idi majko domu svome,
Što sad je grobu mome.
**Idi majko kaži rodu,
Da sam pao za slobodu.**
Ustaj sine lutko moja bela,
Evo majka čarape donela.
Šta će meni majko čarape na
nogu,
Kad ne mogu da šetam po
grobu.
Ustaj sine, lutko moja bela,
Evo majke, košulju donela.
Šta će meni majčice košulja
na telo,
Kad je moje telo istrulelo.*

*Od Valjeva pa do Niša,
Krv se lije kao kiša.
Krv se lije kao voda,
Seja traži brata svoga.
Svuđ tražila, nije našla,
Dok u šumu nije zašla.
Kad u šumu Seja zađe,
Svoga brata mrtvog nađe.*

(pesma *Na kordunu grob do groba*)

Da su pesme iz Narodnooslobodilačke borbe imale i muzički uticaj na pevanje svrljiškog kraja svedoči podatak da se pesma *Oj, Svrljigu, grade* u doline pevala na melodiju *Ide Tito preko Romanije* Oskara Danona, a posebno je zanimljivo da je pesmu snimila muška pevačka grupa 1966. godine u selu Burdimu, u opštini Svrljig (Dević, Golemović).

RAD, PESMA I... ZABAVA

Kada je posao u pitanju, baba Rada nije imala mnogo predaha. Pored bavljena poljoprivredom, gajila je i duvan – i u tome je bila najbolja.

„Sadila sam Prilep-duvan sedam godina! Imam pohvalnice! Najbolji proizvođač u svrljiški kraj za Prilep! Kakav duvan bio”, hvali se s punim pravom ova sićušna i stamena žena.

Bilo da se radi, slavi ili odmara u njivi nakon posla, pevanje je na selu sastavni deo života. Ono što se u priči naše sagovornice prepoznaje, kao i u njenim pesmama, jeste način na koji su momci i devojke komunicirali. Reklo bi se današnjim rečnikom: „folirali”, ali baba Rada za to kaže „praviti se važan”. Iz njenih anegdota vidimo pred sobom, kao iz prvog reda u publici, mlade i vredne ljude, druženje, dokolicu i naivno muško-žensko nadmudrivanje koje iz današnje perspektive deluje vekovima daleko.

Prepričava kako je jednom prilikom išla u selo Galibabinac da bere višnje, sa drugim ženama. One su je terale da peva, a baba Rada, kako ne voli „da stane i da peva” – što je više pevala, to je više višanja nabrala.

„Kad posle, nabra ja više neg' one! I pevam ja, tu u Galibabinac, ravnica, a jedan prijatelj: *Eee, dođ', ovamo bolji ljudi, pevaj ovamo! Reko, kome se sviđa – kod men' nek dođe!* A žene: *Tetka Rado!* – ono, pedeset čoveka smo bili – *Tetka Rado, ćuti tu, on je opasan švaler! Reko, ćuti, ja sam grđa od njega! Nek se pravim da sam važna!*

I sedamo mi da ručamo i on dođe, leže takoj, jede s jednu ruku, cigaru u jednu ruku. Neće više da se odgovori... I žene: *Tetka Rado, je l' znaš vicevi, mori? Pa, reko, kol'ko znam – ću pričam.* A on – *Pa de pričaj.* Reko', *ne. Prvo ti da pričaš. Aj, reko, objasni neki vic, neku zagonetku.* Priča: *A šta je – Po Moravu kuće laje, Bog da znaje, zašto laje?* (pravi pauzu da bi mi objasnila: „to je sine jedna trlica od konoplje, da se pravi kučina”). *Pa, reko': Pa to je trlica, bre, prepričava uz smeh.* A žene kažu: *Tetka Rado, molimo te, de, pitaj ga neki vic.* Reko: *Prijatelju, de mi kaži kakva razlika ima*

Baba Rada u pauzi snimanja TV emisije RTS-a „Štjivik”, 2014. godine (izvor: Knjaževačke novine)

između plug i cigaru? Niko ništa, i on ne zna. Kad posle žene – *Molimo te, de kaži*. Reko: *Prijatelju – plug vuču dva vola, a cigaru jedan*.

Tetka Rado, daj još, pitaj ga – oće se pravi važan.

Reko, *de, prijatelju, objasni mi ovaj vic. Kakva razlika ima između Dunav i cipelu? Leleee, ma jok, niko ništa, ja ćutim. Mole me, i on – De molim te, neću se ljutim. Pa reko: Bre! U Dunav puno somova, u cipelu jedan!*

Svuda su je zvali, znajući da je smeh zagarantovan. Prisećajući se jedne od mnogih slava na kojima je pevala, spominje komšiju koji ju je zvao „šefe”, jer je video da „mnogo zna”. Odmah je usledila pesma:

*Ovce čuvam, pletem džemper beli.
Prođe Mile, ništa mi ne veli.
Okrenu se, ne reče ni Boga,
Zašto pleteš džemper za drugoga?
A ja kad reko: nije Mile, nije za drugoga,
Evo mera od džempera tvoga.
(smeh)*

Određeni broj baba Radinih pesama govori o mladač-koj zaljubljenosti, od kojih je najslađa i najviše u „narodnom duhu” ova:

*Aoj, dragi, šećeru, šta ćemo za večeru?
Usne moje i tvoje, dosta za nas dvoje.
Dođi, drag, doveče, da vezemo jeleče,
Da navezem srce moje na jeleče tvoje.*

Posebna „sekcija” posvećena je, razume se, glavnom gradu ove opštine:

*Od Svrlijiga, pa do Beograda,
Tamo peva svrljižanka mlada.
Svrlijig nam je mali grad,
Al je lepši od Beograd.
Svrlijžani sa sirom se hvale,
Najukusan belmužijad naprave.*

...

*Dve devojke, Šumadinke, vodu zahvataju
U baštici, na bunaru, lepo ko u raj.
Cveće beru, buket prave, da kite mladiće
Ja ih pitam, bre devojke, jel voda za piće.
Jovanka mi reče – jeste, i pruži testiće
Mađije su, Branka veli, ne pi(j) nesretniče.*

Kada je u pitanju humor i dobronamerna provokacija na temu ljubavnih odnosa, baba Radini stihovi su jasni, jednostavni i iskreni, a izgovara ih sa posebnim guštom.

*Garavuše, to su dobre duše,
A plavuše hoće da zabaše.
Garavušo, kad bi moja bila
Za plavušom zemlja bi me ispunila.*

Poznatim stihovima o garavuši dodala je jednu plavušu, a u čuvenoj vojvođanskoj „prozivci” matorih devojaka osmislila malo drugačiji kraj:

*Sve devojke matore, treba da se zatvore
Trebalo da se zatvore, što se nisu udale,
One bi se udale, al su momci budale.*

Poslednji stih je posebno simpatičan imajući u vidu jednu od tekstualnih varijanti koju je na nedavnom koncertu Zvonka Bogdana otpevao bežešar: *Vi devojke matore, što se ne udate, što čekate proleće pa da olinjate (za muškarce: što se ne ženite, što čekate proleće da okilavite).*

U šaljivom duhu, ali na potpuno drugačiji način, u jednom trenutku baba Rada me opet iznenađuje sa nekoliko izgovorenih romskih reči, potom i ređanjem stihova uz pomalo zagonetni osmeh, da bi konačno zapevala poznatu romsku doskočicu:

*Šimjako bi porako Leo Miš bez repa, Leo,
navajletu palamanda sejo nemoj ići za mnom sestro
Il krompirak il tepsija Leo Krompiri u tepsiji, Leo,
Navajle tu palamanda sejo. Nemoj ići za mnom, sestro
Kurav, kurav, kurav, kurav Leo
Navajletu palamanda sejo.*

Slušajući ove, kao i sijaset drugih baba Radinih stihova, prepoznavamo da su estetski kriterijumi kojima se vodi pri kreiranju ličnog poetskog izraza duboko utemeljeni u lokalnom kulturnom obrascu. Na taj način, uz puno svoje imaginacije, originalnosti i povremenih varijacija na postojeće teme, ona zapravo stvara novu tradiciju oblikovanu starim kalupima. Ova pojava nije česta kada su u pitanju žene, koje se najčešće posmatraju kao čuvarke našeg starog vokalnog muzičkog nasleđa. Međutim, Radmila Ilić, naša draga baba Rada, počela je da menja ovo pravilo još od malena, sa prvim napisanim stihom. Obogaćujući muzičko stvaralaštvo Svrlijiga svih ovih decenija na neposredan način, dodala mu je nepatvorene boje ovdašnjeg života i učinila ga bliskim različitim generacijama. ♣

Baba Rada tokom razgovora sa Ivanom Ljubinković u Svrlijigu, 2021. godine (foto: Marija Vitas)